

Передмова

Які книги можуть сприяти вирішенню складної проблеми виховання дітей, яка вимагає всіх наших сил?

Ось ця книга!

Чому ми в першу чергу назвали її «Як виховати чудову дитину», коли навколо стільки приголомшливих посібників і керівництв? З трьох причин.

По-перше, ця книга виправдовує себе на практиці. Вона говорить з мамами і татами доступною для них мовою. Вона розумна і зрозуміла всім. Доктори Генрі Клауд і Джон Таунсенд пропонують нам теорію і методику, яка застосовується в повсякденному житті будь-якої сім'ї.

По-друге, ця книга — слід Біблії. Автори, які мають і психологічну, і богословську освіту, малюють нам повну і достовірну картину відносин між батьками і дітьми. Вони виконали велику дослідницьку роботу і демонструють нам її результати.

По-третє, це фундаментальна книга. Вона охоплює всі віхи дитини, всі стадії виховання, особливо виділяючи при цьому найбільш складні перші роки розвитку. Для батьків важливо приступати до своєї роботи, заздалегідь передбачаючи її підсумки і мету. Я вже спостерігаю, як результати такого підходу позначаються на моїх дітях. Ні, вони аж ніяк не стали досконалими. Але вони просто чудові!

Як приклад я наведу такий епізод.

Ми закінчили вечерю на веранді, чоловік з нашим дванадцятирічним сином Етаном поспішили на майданчик для гольфу і на весь довгий літній вечір залишили нас з Єврою удвох. Ми засиділися на веранді. Донька розповідала мені, як провела останні три тижні в літньому таборі, як з'їздила на екскурсію разом з групою молоді з нашої церковної громади. Я встигла скучити за нею.

Донька скоро виросте і піде від нас. У неї вже п'ять футів вісім дюймів зросту. Переді мною сиділа не дівчинка, а дівчина.

Але, на мій подив, того вечора вона охоче говорила зі мною про все: про подруг, хлопчиків і Бога. У якийсь момент я вгадала, яка зміна відбувається в наших відносинах: я як і раніше її мама, але я стаю і її подругою. Єва все ще потребує мене, але вже не так, як в попередні роки. Наші відносини набувають нової якості. Я знаю, що для моєї доньки завершується дитинство і тепер вона кине́ться в доросле життя. Спираючись на одержане нею виховання, вона тягнеться вгору і вище, поспішаючи назустріч завтрашньому дню, а мені залишається дивуватися і радіти за неї.

Я згадувала кругленьке, з ямочками, личко дворічної дівчинки, захоплений вереск п'ятирічної, чарівну, слухняну дівчинку десяти років і той момент — всього рік тому, — коли в ній почав прокидатися підліток. І тепер, сидючи поруч з нею, розділяючи відкриття, що належать її віку, я розуміла, що міцні відносини, які були закладені в дитинстві і розвивалися протягом усіх цих років, залишаються основним аспектом спільної праці матері і доньки. Звичайно, щоб сформувати її такою, якою вона стала, були потрібні і зауваження, і пояснення, і схвалення, і покарання. Але того літнього вечора, в той найважливіший момент життя, сидючи, відкинувшись, в шезлонгу, я слухала доньку і мирно насолоджувалася, згадуючи роки, проведені в добрих і надійних відносинах. Все повернулося до мене, все окупилося стократ: і ласкавий дотик, і погляд очі в очі, і звичка уважно слухати її — все, що я вклала в неї з самого дитинства.

Отже, в якості президента «Матерів дошкільнят» і матері двох підростаючих дітей, які бадьоро йдуть по життю, я рекомендую цю книгу як найкраще керівництво, що допомагає пройти процес виховання від колиски до «шезлонга». Ви знайдете тут корисні поради і в тому випадку, якщо тільки починаєте процес виховання дитини дитсадівського віку, і тоді, коли ви самі вже далеко просунулися цим шляхом.

Еліза Морган, президент союзу «Матері дошкільнят»

Вступ

Заборонена тема

Розповідає Генрі Клауд

Нещодавно я виступав з доповіддю в одній організації, потім ми сіли обідати. І за столом мова зайшла про виховання дітей. Спочатку люди просто розповідали про своїх дітей, але незабаром перейшли до узагальнень. Пам'ятається, в дитинстві перукар наставляв мене: «Якщо не хочеш посваритися, мовчи про релігію і політику». Вважаю, до числа заборонених тем варто було б додати і виховання дітей.

Дискусія за столом ставала все запеклішою, вже намічались бойові позиції противників. Я пригадав пісню Буффало Спрінгфілда 60-х років, яка стала класикою, «Чого це варто?»:

«Противники зійшлися лицем до лица,
Всі неправі, тобто, правих нема,
Всі несуть плакати:
"Ура моїй партії"».

Хоча співрозмовники перед своїми ремарками говорили загальноприйнятї люб'язності, я відчував, як наростає напруга.

З одного боку опинилися люди, які відстоювали контроль і дисципліну за всяку ціну, для яких найголовніше — щоб дитина росла слухняною. Інші стверджували, що любов важливіша за дисципліну і потрібно, щоб дитина відчувала себе коханою і захищеною, а вже послух додасться.

Були й ті, хто весь час підкреслював гріховність дитини. Послухати їх, так виходить, що якщо ми не використовуємо будь-яку можливість для виправлення маленьких грішників, то можна вважати їх пропащими. Їм протистояли інші, хто вірив в природну невинність і доброту дитини і вважав, що вони грішать лише у відповідь на погане поводження з боку оточуючого їх світу.

І по голосам, і по обличчях присутніх можна було здогадатися, що опоненти здавалися їм найгіршими ворогами. «Чому вони так сердяться? — думав я. — Хіба не можна висловити свою точку зору, не обурюючись тими, хто з тобою не

згоден?» Але я продовжував прислухатися до розмови — і дещо з'ясувалося. Я почав розуміти, чому за нашим столом розгорілися пристрасті.

Насправді мої співтрапезники зовсім не розмірковували на абстрактні теми, вони говорили про те, що їх близько зачіпало, обговорювали чотири аспекти життя, в які вони вкладали свою душу:

1. Благополуччя своїх дітей.
2. Устрій суспільства, де вони живуть.
3. Своє благополуччя.
4. Віру в Бога.

Усвідомивши роль, яку кожна з цих близьких мені тем грала в дискусії про виховання, я зрозумів, що відбувається. Зрозуміло, людина не може не хвилюватися, коли говорить про те, що більш за все її зачіпає.

По-перше, ці люди дбали про добробут своїх дітей, хотіли для них найкращого. Як виростити малюків здоровими, як підготувати їх до дорослого життя? Чи існує гарантія, що діти не доторкнуться до наркотиків? Як допомогти успішному навчанню в школі? Що робити, щоб діти напевно вирости здатними до любові і близькості? Як виховувати їх в колісці, щоб тридцять років потому вони зуміли зберегти свій шлюб?

Вже з цієї причини ніхто з батьків не в змозі зайняти нейтральну позицію, коли мова йде про виховання дитини. Адже їхні рішення позначаються не тільки на її житті в найближчі роки, а й на долі, можливо, кількох наступних поколінь. Батьки люблять своїх дітей, і проблема виховання для них зовсім не зводиться до академічних міркувань.

По-друге, з соціальної точки зору батьки аж ніяк не знаходяться в ізоляції. На образ їхніх думок істотно впливають очікування людей, з якими вони живуть пліч-о-пліч. Друзі, рідні, церква — всі вчать їх чогось. Багато з моїх співрозмовників входили в батьківські групи при тій чи іншій церкві, регулярно зустрічалися і обговорювали свій досвід виховання. Інші так само постійно вислуховували поради своїх батьків, бабусь і дідусів або більш далеких родичів. Були й такі, хто покладався

на керівництво вузького кола друзів, на інші системи підтримки.

Отже, нейтральною цю тему не назвеш. Якщо ваші поняття про те, як треба заспокоїти немовля в сльозах, різко розходяться з тим, що рекомендують вам близькі, це може привести навіть до розриву відносин з любими друзями або групою підтримки.

Подумайте, який тиск відчуває молода мати, яка намагається встановити певні правила або нав'язати сину-підлітку обмеження, що відрізняються від вказівок її матері або священика. І в цей конфлікт втягнута не тільки дитина — батьки змушені постійно сперечатися з усіма, хто дбає про них самих або про їхнього малюка.

По-третє, замислюючись про проблеми виховання, людина розмірковує не тільки про своїх нащадків, а й про саму себе, і про свій шлюб. Хіба все, що роблять діти, не відбивається на нас, на нашому житті? Хіба нам не хотілося б спокійно спати вночі і не вставати до дитини, яку чомусь треба годувати вісім разів на добу? Хіба ми не вважали за краще б витратити заощадження на відпустку, а не на лікування від наркоманії? Хіба не приємніше слухати за столом милу і приємну бесіду, а не постійні сперечання? Хіба ми не хотіли б позбутися цього болю — бачити, як наша дитина накликає на себе одну біду за іншою?

Отже, кажучи про виховання, люди мають на увазі не тільки благо своєї дитини, але і свої власні інтереси, і це ще одна причина, через яку батьки не можуть спокійно слухати міркування про те, як слід поводитися з немовлям або підлітком. Ця тема дуже глибоко, дуже особисто зачіпає їх самих.

І, нарешті — оце здивувався б мій перукар, — суперечка про виховання обертається в результаті суперечкою про віру, етику, цінності, нашу відповідальність перед Богом, який довірив дитину нашим турботам на вісімнадцять, а то і більше років. Спробуйте сказати завязтому прихильникові тієї чи іншої системи виховання, що його вибір є лише мирською філософією, що Бог аж ніяк не схвалив би його. Такі слова можуть послужити спусковим механізмом для сварки, і дискусія швидко перейде від питання про те, як слід привчати дитину до горщика, до

питання про те, хто у нас тут «істинно віруючий», а хто еретик. Зміна ідей або поява нової ідеї може зруйнувати всю систему догм. Це загрожує сформованим у людини уявленням про духовне життя.

І ось, все краще розуміючи суть справи, я з величезним співчуттям прислухався до запеклої суперечки батьків. Тепер я знав джерело цієї пристрасті — я здогадувався, що кожен з нас всі сили віддає на те, щоб виростити чудових дітей.

Пам'ятаючи про цю мету і спираючись на підтримку організації «Матері дошкільнят», яка замовила керівництво для батьків, ми і приступили до створення нашої книги, бажаючи допомогти батькам, які з усіх сил намагаються усвідомити, що буде краще для їхніх дітей. По всій країні проходять дискусії, подібні до тієї, яку я щойно описав. Батьки відчують на собі жаклибий тягар зобов'язань перед дитиною, самими собою, суспільством і Богом. Зробити правильний вибір — дуже нелегке завдання.

І ось, відчуваючи тиск всіх цих обставин, ми сіли за стіл і постаралися викласти свої переконання про обов'язок батьків і про те, що потрібно дітям, щоб вирости саме такими, якими задумав їх Бог. При цьому ми спиралися на віру, намагалися побудувати всю книгу навколо біблійної системи цінностей. На самому початку ми назвемо найбільш важливі з них, щоб ви могли простежити розвиток цих понять по всій книзі.

Цінність любові

Відносини грають основну роль не тільки в ієрархії створеного Богом світу, а й у вихованні дітей. Характер дитини не може сформуватися без глибоких відносин з батьками. І кожна сторінка Біблії, і наш повсякденний досвід переконують, що найбільше діти потребують любові. Вони приходять в цей світ порожніми, позбавленими любові, і, щоб вирости, їм необхідно отримати любов. Без любові дитина може навіть померти, а якщо і не помре, то залишиться нерозвиненою фізично, емоційно чи духовно.

Зміст

<i>Передмова</i>	3
<i>Вступ. Заборонена тема</i>	5
Частина перша. Виховання характеру	16
Розділ 1. Завдання виховання.....	16
Розділ 2. Істина та милість.....	33
Розділ 3. Фактор часу.....	45
Частина друга. Шість аспектів характеру, необхідних кожній дитині	61
Розділ 4. Закладаючи основи життя.....	61
Розділ 5. Розвиток самоконтролю	83
Розділ 6. Життя в недосконалому світі.....	105
Розділ 7. Розвиток талантів і здібностей.....	130
Розділ 8. Становлення совісті.....	149
Розділ 9. Зв'язок з Богом	165
Частина третя. Складаючи з себе повноваження	182
Розділ 10. Підготовка до самостійного життя	182
Розділ 11. Специфічні проблеми підліткового періоду.....	198
Частина четверта. Особливі обставини	210
Розділ 12. Темперамент.....	210
Розділ 13. Батьки-одинаки	215
<i>Висновок. Головне — спілкування</i>	224